

Andrzej F. Dziuba

"Pizzaro : pogromca Inków", Stuard Sterling, przekł. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2005 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 15/1, 271-274

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stuart Stirling, *Pizarro. Pogromca Inków*. Przekł. M. Nowak – Kreyer. Warszawa 2005 ss. 246.

Dzieje konkwisty Ameryki prekolumbijskiej są niezwykle fascynującą historią tamtejszego kontynentu. To wielość wydarzeń i ludzi, i to po obu stronach, a więc hiszpańskiej i tubylczej. To niezwykle zmaganie się wielorakich zjawisk, które ciągle jeszcze wymagają prowadzenia badań.

Z pewnością jednym z bohaterów historii latyno-amerykańskiej jest Francisco Pizarro (1476-1541). „Francisco Pizarro to zapewne jedna z najbardziej złonych postaci w historii świata. Pamięć o nim napiętnowana jest kolonialną przeszłością Hiszpanii wskutek zarówno okrucieństwa konkwistadorów, jak i zawiści europejskich sąsiadów iberyjskiego królestwa, których późniejsze podboje Ameryki były nie mniej krwawe, a ekonomiczne motywy całkiem podobne” (s. 9).

Istnieje już stosunkowo wiele opracowań poświęconych podbojowi Peru i wprost jego osobie oraz działalności np. R. Pornos Barrenechea, „Pizarro” (Lima 1978), J. A. del Busto Duthurburu, „Pizarro”. T. I-II (Lima 2000-2001), J. Hemming, „The Conquest of the Inkas (London 1970), J. Lockhart, „Spanish Peru 1532-1560” (University of Wisconsin Press 1994), R. Porrás Barrenechea, „Las Relaciones Primitivas de la Conquista del Peru” (Lima 1967). Nie można także pominąć kilku przekładów interesujących tekstów źródłowych i opracowań na język polski: B. Diaz del Castillo, „Pamiętnik żołnierza Korteza, czyli prawdziwa historia podboju Nowej Hiszpanii” (Warszawa 1962, „Dzieje Inków przez nich samych opisane” (Warszawa 1989), Garcilaso de la Vega. O Inkach uwagi prawdziwe” (Warszawa 2000).

Ostatnio ukazała się interesujące opracowanie poświęcone Francisco Pizarro, którego przekład udostępniło Wydawnictwo Amber. Autorem pracy jest znany badacz dziejów Ameryki Łacińskiej Stuart Stirling. Był on wieloletnim korespondentem „The Times” w Buenos Aires. Jest autorem m.in. „The Las Conquistador: Mansio Serra de Leguizmon and the Conquest of the Inkas”. Stroud 1999.

Całość książki otwiera symboliczna dedykacja, w której autor odwołuje się do swych rodowych korzeni związanych z konkwistą Peru (s. 5). Z kolei zamieszczono schematyczny spis treści (s. 7).

Zasadniczy korpus treściowy otwiera „Wstęp” (s. 9-10). Zasygnalizowano w nim całą zagadkowość prezentowanej postaci, która następnie będzie rozwijana szczegółowo, wyjaśniana i motywowana szczegółami jego życia i działalności, ukazanymi chronologicznie na kartach prezentowanego dzieła. Z kolei wstępny obraz jego „curriculum vitae” wraz z elementami środowiska i tła epoki ukazuje już tzw. „Kalendarium” (s. 11-12). Zamieszczona w tym kontekście mapka (s. 13) sytuuje geograficznie główne miejsca omawianych wydarzeń. Jest ona jednak wyjątkowo schematyczna i w konsekwencji mało czytelna.

Odnosząc się do całości treści wydaje się, że tytuły poszczególnych rozdziałów w stopniu wystarczającym przybliżają ich główną tematykę. Warto zatem choćby podać poszczególne tytuły: 1. „Stary handlarz niewolników” (s. 15-32); 2. „Podbój raj” (s. 33-53); 3. „Pojmanie Boga Słońca” (s. 54-73); 4. „Cuzo” (s. 72-88); 5. „Oblężenie świętego miasta” (s. 89-108); 6. „Śmierć Almagra” (s. 109-123); 7. „Pogranicza Nowej Kastylji” (s. 124-139); 8. „Markiz Indii Zachodnich” (s. 140-156); 9. „Jego dostojność Gonzalo” (s. 157-177); 10. „Inkaskie księżniczki, kurtyzany i żony konkwistadorów Pizarra” (s. 178-200); 11. „Dziedzictwo Pizarra” (s. 201-216)

Od strony formalnej dodano interesujący „Wykaz terminów i nazw geograficznych” (s. 217-222), a także trzy „Drzewa genealogiczne” (s. 223-225). „Przypisy” do poszczególnych rozdziałów (s. 226-234) zostały zamieszczone na końcu opracowania. Dalsze elementy części końcowej to: „Bibliografia” (s. 235-238), „Indeks” (s. 239-246) oraz „Podziękowania” (s. 247). Bibliografia jest interesującym zestawieniem, które może być pomocne w dalszych własnych poszukiwaniach i refleksji.

Warto jeszcze dodać, że prezentowana książka ukazała się w serii „Wielcy historii” wydawanej pod redakcją M. Cebo-Foniok i Z. Foniok. Dotychczas opublikowano w niej opracowania poświęcone m.in. Attyli, Oktawianowi Augustowi, Czyngis-Chanowi czy Juliuszowi Cezarowi

Lektura książki stawia niemal na każdej stronie niezwykle bogate koleje jednego z ważnych elementów konkwisty Ameryki Południowej i Środkowej. „Ta książka opowiada o człowieku, którego odwaga i starania doprowadziły do odkrycia i ujarznienia jednej z największych cywilizacji Nowego Świata, choć towarzyszyło mu nie więcej niż 200 słabo uzbrojonych ochotników. Opowiada również o ciężkim losie Inków po podboju i o tym, jak najmłodszy brat Pizarra, Gonzalo, został nowym władcą kolonii, z której faktycznie – choć nie nominalnie – uczynił pierwsze niepodległe państwo kontynentu, kładąc podwalny współczesnej Ameryki Iberyjskiej” (s. 10).

Postać głównego bohatera ukazana jest bardzo żywo i dynamicznie. Tok prowadzonej narracji zdaje się przekonywać do ukazanego obrazu, do sugerowanych interpretacji czy opinii odnoszących się do życia i działalności. Mocnym argumentem zdają się być stosunkowo liczne cytowane teksty oryginalne, do których autor chętnie się odwołuje. Nawet ich długość nie jest nużąca, a wręcz twórczo wprowadza, to jeszcze wyraźniej tak w problem jak i jego atmosferę.

W książce S. Sterling przewija się bogactwo postaci, które związane były bezpośrednio czy pośrednio z głównym bohaterem. Chodzi tutaj o przedstawicieli ludności lokalnej jak i napływowej z Hiszpanii. Interesująco ukazany jest proces ich wzajemnego przenikania się, mimo środowiska wojny, zniszczenia, grabieży i śmierci. Ocena tych relacji może być bardzo różna, nie tylko od strony

etyczno-moralnej. Nie mniej tak rodziła się nowa rzeczywistość antropologiczna oraz kulturowo-społeczna dzisiejszych mieszkańców tej ziemi.

W bogatej bibliografii autor chętnie sięga do różnorodnych źródeł. Warto odnotować, że autor sięga do niezwykle ważnych i powszechnie uznanych opracowań M. Rostworowski de Diez Canseco, wybitnej znawczyny Peru, gdzie mieszka ona i pracuje już od dziesiątków lat. Zresztą jej znana praca ukazała się w przekładzie na język polski: „Historia państwa Inków” (Warszawa 2004, 2007). Ważnym zabiegiem bibliograficznym jest dość częste odnoszenie się do źródeł rękopiśmiennych zgromadzonych przede wszystkim w „Archivo General de Indias” w Sewilli, a także w „Biblioteca Nacional” w Madrycie, „Archivo Regional” w Cusco, „Archivo General de la Nacion” w Limie. Taka baza źródłowa pozwala na większy autentyzm oraz wiarygodność odnośnie do przytaczanych faktów, a często i ich interpretacji. Jest to szczególnie istotny element bibliograficzny tej pracy.

Interesującym uzupełnieniem książki są reprodukcje fotograficzne związane z życiem i działalnością F. Pizarro, zamieszczone między stronami s. 96-97, 128-128, w sumie w liczbie 19.

Cała narracja książki, mimo częstego odwoływania się do dat i nazwisk nie jest jednak całkowicie przekonująca. Zewnątrz, przywoływane fakty niestety często zdają się przysłaniać jeszcze głębsze elementy wydarzeń, jakie miały miejsce za sprawą F. Pizarro czy wokół niego. Autor ulega pewnej ogólnej i dość szeroko przyjętej opinii, która – w znacznym stopniu sugerowana była z motywów ideologicznych.

W książce S. Sterling zdecydowanie za mało wybrzmiewa rzeczywistość spotkania kultur, które jest zjawiskiem długofalowym i wręcz nieodwracalnym. Zatem wskazanie swoistego partnerstwa spotkania. Przecież pewne zapoczątkowane procesy następnie dzieją się wręcz w sposób obiektywny. Niejednokrotnie wręcz wymykają się one z ściśle racjonalnej kontroli, co oczywiście nie oznacza, iż są tylko bezwiednym żywiołem.

Wydaje się, że w prezentowanej książce zbyt mało wybrzmiała obecność religii chrześcijańskiej, a więc całego orędzia Ewangelii. Dla pełniejszego i głębszego zrozumienia fenomenu konkwisty, a w tym także dziejów Państwa Inków niezbędne jest odwołanie się do ówczesnej wizji ewangelizacji. Dobrze, że wskazano na inkwizycję i miejsce zakonów, ale jest to szczątkowe i nie odzwierciedla ich znaczenia w omawianych procesach. To zbyt przypadkowe przywołania, bez jednoczesnej próby włączenia ich w rozeznanie ówczesnych zjawisk.

Oczywiście, zrozumiałym jest, że inaczej tak w teorii jak i w praktyce wybrzmiewały te niespodziewane sprawy w Koronie, a inaczej w Nowym świecie, nie mniej są między nimi bardzo ważne i wydaje się brzemiennie relacje, a następnie skutki aż do dzisiaj. Ukazały to interesujący sposób m.in. poszczególne Konferencje CELAM oraz ich dokumenty końcowe, wizyty Ojca św. Jana Pawła II w Ameryce Łacińskiej i Środkowej oraz ostatnio adhortacja

„Ecclesia in America” z 22 stycznia 1999 roku. Te dokumenty faktycznie stanowią ważne materiały w próbach spojrzenia na fenomeny przeszłości oraz ich reperkusje we współczesności, nie tylko ewangelizacyjnej.

Wydaje się, że autor, mimo dużej próby i znacznej woli, m.in. wykorzystanie interesujących źródeł, jednak w znacznym stopniu uległ powszechnie przyjętej wizji F. Pizarro i fenomenowi konkwisty. Choć sama książka jest ciekawa, to jednak nosi znamiona, w których ujawnia się jednocześnie długoletnia praca jako dziennikarza. Styl ten, oraz całe założenia takiego dziennikarskiego piarstwa niosą pewne znamiona, które wręcz utrudniają, i to w sposób niezwykle trudny, do ich pokonania, aby ostatecznie podjąć jednak próby autentycznej naukowości.

W bardzo interesujących i ułatwiających zestawieniach szkoda, że w indeksie znalazły się nieściśłości czy niekonsekwencje. „Santiago, zakon” i „Św. Jakuba, zakon”. Natomiast w wykazie terminów szkoda, że zabrakło np. „Indie Zachodnie”, „Kastylią”, „hieronimici”, „inkwizycja”, „prawo patronatu”, „Maurowie”, „konkwista”, „Nowy Świat”. Są to terminy powszechnie występujące w literaturze przedmiotu, ale w powszechnym odbiorze wymagają choćby skrótowego wyjaśnienia.

Lektura książki S. Sterling przybliży ważną postać z dziejów Ameryki Łacińskiej, początków konkwisty. Doświadczenie samej osoby oraz dość szerokiego kontekstu jej życia i działania jest ważnym elementem poznawania dziejów kontynentu, a w późniejszej perspektywie powstałych tam państw. Francisco Pizarro wymaga refleksji, aby lepiej zrozumieć współczesność Ameryki Łacińskiej. Z pewnością książka ta jest pewną pomocą, ale nie do końca satysfakcjonującą.

Bp Andrzej F. Dziuba

Regis Norbert B a r w i g, *Above and Beyond. Recollections and Interpretations. A Memoir*. With a Foreword by Prince Guglielmo Giovanelli M a r c o n i. Warsaw 2002 ss. 976 + 300 fot.

Zainteresowania historią stanowią zawsze szczególny znak indywidualnej odpowiedzialności za przemijający czas, oczywiście stosownie do pełnionych zadań, funkcji czy miejsca oraz czasu. To są już definitywnie i bezpowrotnie zamknięte karty historii ludzi, wydarzeń, miejsc, dat, liczb czy faktycznie najbardziej tego wszystkiego co łączyło te elementy tworząc faktyczną teraźniejszość, która dziś już jest historią. Nie można bowiem refleksji nad przeszłością sprawdzać tylko do swoistej historiografii. Do referowania czy opisu, nawet dość obiektywnego i systematycznego. To bowiem zbyt spłaszczony rozeznawanie historii,